

Prípady, premenné, kauzalita

Komparatistika 2017/2018

Doc. Marek Rybář, PhD.

Vybrané otázky komparatívnej politiky

- ▶ Prečo sú niektoré krajiny demokratické, zatiaľ čo iné nie sú?
- ▶ Prečo sú niektoré krajiny bohaté, zatiaľ čo iné nie sú?
- ▶ Prečo sú niektoré revolúcie úspešné a pretrvávajú, zatiaľ čo iné neúspejú?
- ▶ Prečo štáty vstupujú do vojnových konfliktov alebo naopak uzatvárajú mier?
- ▶ Za akých podmienok vzniknú a konsolidujú sa demokracie?
- ▶ Aké dôsledky má prezidentská a parlamentná forma vlády na stabilitu inštitúcií?
- ▶ Ako ovplyvňujú veľké sociálne revolúcie následný politický vývoj v krajinách, kde sa odohrali?

Kauzalita a korelácia

- ▶ uprednostňuje empirické argumenty pred normatívnymi
- ▶ pátrajú po príčinnej súvislosti (kauzalite), $X \rightarrow Y$ (ak X, tak Y)
- ▶ Rozdiely medzi kauzalitou a koreláciou
- ▶ korelácia je vzťah medzi dvoma premennými, ktoré majú tendenciu hýbať sa buď rovnakými (pozitívna korelácia) alebo opačnými (negatívna korelácia) smermi
- ▶ **pozitívna korelácia** medzi bohatstvom krajiny a demokraciou (HDP na hlavu a stupeň demokracie)
- ▶ **negatívnu koreláciu** medzi množstvom/podielom populácie žijúcich v absolútnej chudobe (príjem menej než 2 doláre na deň) a demokraciou

Kauzalita a korelácia

- ▶ Stále platí, že existujú aj krajiny, ktoré sú bohaté, ale nie demokratické
- ▶ a niektoré krajiny s nízkymi príjmami obyvateľov sú demokratické
- ▶ znamená to teda, že bohatnutie spôsobuje demokraciu? Nie nevyhnutne:
- ▶ možno kauzalita nesmeruje od bohatstva k demokracii, ale od demokracie k bohatstvu $Y \rightarrow X$
- ▶ možno korelácia síce existuje, ale neexistuje pre ňu kauzálny dôvod: možno je to len náhoda
- ▶ možno existuje iný faktor, ktorý spôsobuje ako bohatstvo krajín, tak aj demokraciu $X \leftarrow Z \rightarrow Y$

Kauzalita a korelácia: Ebola a lekári

▶ ZVÝŠENÝ VÝSKYT
LEKÁROV

▶ ZVÝŠENÝ POČET ÚMRTÍ
MIESTNYCH
OBYVATEĽOV

Kauzalita a korelácia: vraždy a spotreba zmrzliny

▶ ZVÝŠENÝ POČET
VRÁŽD

▶ VÄČŠIA SPOTREBA
ZMRZLINY

Jednotky komparatívnej analýzy

▶ 1) *individuálne jednotky*

- ▶ nie sú veľmi časté, môžeme komparatívnu metódu aplikovať na jednotlivcov, napr. pri štúdiu vodcovstva (leadership)
- ▶ napr. komunikačný štýl lídrov, vplyv straníckej súdržnosti na lídrov strán, osobnosť revolučných lídrov a pod.

▶ 2) *teritoriálne jednotky*

- ▶ "typické" jednotky v komparatívnej analýze
- ▶ geografické a priestorové jednotky zahŕňajú často úrovne vlády (lokálne, regionálne, národný štát)
- ▶ - teritoriálne jednotky môžu byť definované aj na základe "neobjektívizovaných" charakteristík, napr. Weber skúmal, prečo vznikol kapitalizmus na *Západe* a nie na *Východe* a v rámci štátov porovnával *katolícke* a *protestantské* oblasti

Jednotky analýzy

▶ **3) funkcionálne jednotky**

- ▶ napr. skupiny, hnutia a organizácie (pol. strany, kmene, odbory, záujmové organizácie a pod.)
- ▶ patria sem aj medzinárodné organizácie (EÚ, NAFTA, IMF a pod.), spotrebiteľské skupiny a pod.

▶ **4) časovo definované jednotky**

- ▶ hlavné delenie je medzi časovými úsekmi a časovými bodmi:
- ▶ úroveň inflácie v čase t porovnaná s úrovňou inflácie v čase $t+1$ odkazuje k časovým bodom
- ▶ ak porovnáваме infláciu pred a po zavedení eura, pracujeme s časovými úsekmi

Problémy komparatívnej metódy

- ▶ nemáme kontrolu nad všetkými možnými príčinami (nezávislými premennými), ktoré potenciálne vplyvajú na pozorovaný jav Y , nikdy nedokážeme vylúčiť, že existuje iná premenná, ktorá spôsobuje Y
- ▶ môže existovať niekoľko navzájom nezávislých príčin rovnakého javu (multiple kauzality), čo MSSD a MDSD nedokážu odhaliť

Kvalitatívna komparatívna analýza

- ▶ o to sa snaží QCA, kvalitatívna komparatívna analýza
- ▶ potenciálne príčiny zaraduje ako nevyhnutné alebo ako postačujúce podmienky (necessary and sufficient conditions) vo vzťahu k skúmanému problému
- ▶ namiesto identifikovanie jednej/jedinej situácie (okolností, X) spôsobujúcej skúmaný jav Y sa výskumník snaží zistiť, ktorá kombinácia faktorov vedie k skúmanému javu

Definície pojmov

- ▶ ozrejmuje, ktoré (známe aj neznáme) osoby, objekty alebo stavy vecí patria do príslušnej množiny
- ▶ **taxatívna** (*enumerative*) **definícia** definuje súbor tak, že vymenuje všetky objekty, ktoré doň patria
- ▶ taxatívna definícia napr. vysvetlí demokraciu tak, že vymenuje štáty: UK, GER, USA, atď.
- ▶ musíme vymenovať všetky objekty, čo je v sociálnych vedách ťažko použiteľné, vzhľadom na nemožnosť predpovedať budúci vývoj
- ▶ **kontrastná definícia** vymenuje aj objekty, ktoré do príslušného súboru nepatria
- ▶ napr. taxatívna definícia demokracie môže byť vylepšená tým, že zahrnie aj prípady, ktoré v roku 2017 neboli demokracie (Kuba, Egypt, ...)

Koncepty (pojmy) a ich analýza

- ▶ nemôžeme predpokladať, že jeden pojem má v rozličných politických systémoch rovnaký význam
- ▶ definície pojmov potrebujeme predovšetkým v prípade nejasných, viacznačných a abstraktných javov
- ▶ ani príliš rigídne definície nie sú vhodné, pretože zabránia aplikácii starých pojmov v nových podmienkach
- ▶ zmysluplné pojmy získavajú dlhú životnosť a schopnosť prekročiť hranice politických systémov vďaka tomu, že dokážu absorbovať časté modifikácie svojich významov

Koncepty (pojmy) a ich analýza

- ▶ **concept stretching** je nevyhnutnou fázou v čase vývoja pojmov komparatívnej politológie
- ▶ napr. koncept *konsociačnej demokracie*, s ktorým prišiel Lijphart
- ▶ primárne popisoval kombináciu fragmentovanej politickej kultúry a spolupráce elít v Holandsku pred rokom 1967,
- ▶ postupne stratil historické detaily a konotácie holandských reálií
- ▶ vďaka tomu bol Lijphart schopný neskôr použiť tento koncept na popísanie situácie krajín ako Švajčiarsko (demokracia) a Južná Afrika (absencia demokracie)

Definície pojmov

- ▶ kontrastné aj taxatívne definície poskytujú informácie vo vzťahu k **extenzii** (rozšíreniu) pojmu
- ▶ ako uvádza Sartori, **extenzita** (**extension**) pojmu rozširuje jeho význam tým, že vymenuje objekty, na ktoré pojem odkazuje (objekt i je súčasťou súboru X)
- ▶ naopak **intenzita** (**intension**) pojmu popisuje kritériá, ktoré musia byť splnené na príslušnosť k súboru: (X má vlastnosť j)
- ▶ napríklad definícia demokracie podľa výkladového slovníku je, že je to forma vlády, v ktorej je najvyššia moc zverená ľudu a vykonáva sa buď priamo (ako v starovekých gréckych mestských štátoch) alebo nepriamo prostredníctvom systému reprezentácie, kde ľud volí svojich zástupcov v pravidelne sa opakujúcich voľbách
- ▶ intenzívne definície predpokladajú znalosť príbuzných pojmov:

Definície pojmov

- ▶ **intenzívna** definícia demokracie predpokladá, že existuje množina foriem vlády, ktorej súčasťou (podmnožinou) je forma vlády, kde je najvyššia moc zverená ľudu
- ▶ táto podmnožina sa ďalej skladá z podmnožiny, kde ľud vykonáva moc priamo a druhej podmnožiny, kde je moc vykonávaná nepriamo prostredníctvom volených zástupcov
- ▶ intenzívne definície sú vhodnejšie než extenzívne, pretože nám umožňujú rozhodnúť, či nový (dovtedy neznámy) objekt patrí do definovanej množiny
- ▶ v komparatívnej politológii často dosahujeme zvýšenie počtu prípadov extenziou pojmu, „zľavením“ z pôvodných striktných definičných znakov

Sartori: Rebrík všeobecnosti pojmu

- ▶ pri tvorbe a operacionalizácii pojmov čelíme dileme: buď rozšírime použiteľnosť teoretického pojmu zvýšením jeho **extenzie** (oproti pôvodnému významu), alebo ju zúžime tým, že zmeníme (zvýšime) jeho **intenzitu** (t.j. obmedzíme pozorovania na presne špecifikované kategórie)
- ▶ druhá možnosť (**intenzita**) povedie k menšej možnosti použiť pojem v komparácii (budeme mať menej prípadov), ale na druhej strane zvýši sa tým interná validita
- ▶ prvá možnosť (**extenzita**) bude mať presne opačný efekt - zvýši sa použiteľnosť pojmu v komparatívnom výskume, ale za cenu zníženia internej validity
- ▶ kľúčová otázka je, ako široko môžeme definovať a operacionalizovať jednotku analýzy bez toho, aby došlo k významnej strate pôvodného významu

Stratégie extenzie pojmu

- ▶ v zásade máme dve možné stratégie rozšírenia extenzie pojmu: *family resemblance* and *radial categorization*
- ▶ **family resemblance** znamená, že koncept je definovaný tak, že vyhovuje mnohým empirickým prípadom, pri bližšej analýze ale zistíme, že len málo prípadov spĺňa všetky jeho charakteristiky
- ▶ koncept preto aplikujeme nielen v jeho pôvodnom význame, ale zahrnieme aj prípady, kedy sú aspoň viaceré jeho charakteristiky v konkrétnych prípadoch splnené:

Family resemblance

Prípady	Splnené charakteristiky					
A	1	2	3	4	5	
B	1	2	3	4		6
C	1	2	3		5	6
D	1	2		4	5	6
E	1		3	4	5	6
F		2	3	4	5	6

Family resemblance

- ▶ Argentínu, Brazíliu, Čile a Mexiko ako štáty s **korporativistickým** usporiadaním vzťahov medzi zamestnávateľmi a odbormi (a vládou)
- ▶ aj keď existovali rozdiely:
- ▶ v konkrétnych korporatívnych štruktúrach
- ▶ v miere kontroly nad jednotlivými aktérmi a
- ▶ v miere pokrytia korporativistického rozhodovania

Family resemblance

- ▶ podobne Lijphartov pojem *pillarization*
- ▶ pôvodne označoval náboženské štiepenie (protestanti vs katolíci) v Holandsku
- ▶ bol použitý (proces extenzie) na vysvetlenie miery ne/stability v ďalších rozdelených spoločnostiach: Rakúsko, Nemecko, Taliansko, Nórsko
- ▶ pôvodná definícia pilierizácie bola rozšírená tak, že sa pridali prípady, ktoré zdieľali niektoré (ale nie všetky) charakteristiky pôvodného pojmu

Family resemblance

- ▶ každý krok pri zvyšovaní extenzie pojmu (a teda pridávania nových prípadov) je podmienený hierarchiou charakteristík pôvodného konceptu
- ▶ pôvodná definícia pojmu sa rozvoľní: znižuje sa počet charakteristík, ktoré musí prípad splniť, aby zodpovedal definícii
- ▶ zároveň platí, že niektoré **klúčové charakteristiky** musia byť vždy splnené
- ▶ čím menej charakteristík musí byť naplnených, tým väčšia je extenzia (použitelnosť) konceptu

Radial Categorisation

Prípady	Kľúčové charakteristiky		Ostatné charakteristiky			
A	1	2	3			
B	1	2		4		
C	1	2			5	
D	1	2				6

Radial Categorisation

- ▶ pojem **demokracia** môžeme považovať za radiálny koncept,
- ▶ za kľúčovú charakteristiku budeme považovať konanie pravidelných a slobodných volieb (electoral democracy)
- ▶ ostatné charakteristiky (práva menšín, horizontálna zúčtovateľnosť atď.) budeme považovať za menej dôležité

Sartori: tri aspekty konceptu

- ▶ a) udalosti alebo javy ktoré treba definovať (extenzia, denotácia alebo tiež *definiendum*)
- ▶ b) charakteristiky alebo atribúty, ktoré ich definujú (intenzia, konotácia, alebo tiež *definiens*)
- ▶ c) výraz (slovo), ktorým pokryjeme oba predchádzajúce
- ▶ cieľom je stanoviť súbor pravidiel (t.j. metódu), ktorá poskytne návod na to, ako správne definovať pojmy/koncepty

Sartoriho pravidlá

- ▶ Sartori vymedzuje desať pravidiel, napr.
- ▶ 1. pri každom koncepte skontroluj, a) či nie je nejednoznačný (ambiguous), ako sa jeho význam vzťahuje k použitému termínu a b) či nie je vágny, t.j. ako sa jeho význam vzťahuje na svoj referent (reálne existujúci objekt)
- ▶ problém je, že nie je úplne jasné, ako niektoré z týchto pravidiel uplatniť nad rámec daný zdravým rozumom:
- ▶ čo presne nám umožní rozhodnúť, či sa nejednoznačnosť a vágnosť vyskytujú v navrhnutej definícii?
- ▶ - aj sám Sartori si je vedomý nejednoznačností, vzhľadom na to, ako často do svojich pravidiel zabudováva *caveats* ("pri rovnosti ostatných podmienok", "pri absencii dôkazu o opaku a pod.)

Gerring: rámec kritérií

- ▶ vytváranie konceptov je proces, v ktorom prehĺbenie jedného aspektu "dobrého pojmu" dosiahneme na úkor iného aspektu
- ▶ a teda neexistuje objektívne vhodná definícia, ku ktorej by sa dalo dospieť rešpektovaním série krokov, ako tvrdí Sartori
- ▶ tvorba pojmov zahŕňa kompromisné rozhodnutia

Table 1. Criteria of Conceptual Goodness

1. Familiarity	How familiar is the concept (to a lay or academic audience)?
2. Resonance	Does the chosen term ring (resonate)?
3. Parsimony	How short is a) the term and b) its list of defining attributes (the intension)?
4. Coherence	How internally consistent (logically related) are the instances and attributes?
5. Differentiation	How differentiated are the instances and the attributes (from other most-similar concepts)? How bounded, how operationalizable, is the concept?
6. Depth	How many accompanying properties are shared by the instances under definition?
7. Theoretical Utility	How useful is the concept within a wider field of inferences?
8. Field Utility	How useful is the concept within a field of related instances and attributes?

Gerring: rámec kritérií

- ▶ **familiarity:**
- ▶ dosiahne sa zahrnutím čo najväčšieho počtu štandardných významov do nového pojmu
- ▶ buď redefinícia starých pojmov alebo použitie neologizmu
- ▶ napr. kombináciou známych pojem ako byrokraticko-
autoritársky režim, použitím slova z iného jazyka ako *laissez-faire*, alebo z iného jazykového prostredia ako *ekvilibrium*)
- ▶ **resonance** (cognitive click)
- ▶ ako *civic culture* alebo *exit, voice, loyalty*
- ▶ rezonancia je často dosiahnutá na úkor familiarity

Gerring: rámec kritérií

- ▶ **parsimony** (úspornosť, jednoduchosť):
- ▶ príliš početná intenzia pojmu - výpočet jeho charakteristík - povedie k sémanticky nevhodnému konceptu
- ▶ **coherence** (súdržnosť) - atribúty, ktoré definujú pojem ako aj charakteristiky, ktoré vystihujú empirický jav, k sebe navzájom "patria"
- ▶ často sa postupuje tak, že sa identifikuje "podstata", jadro konceptu, ku ktorému sa pridávajú ďalšie atribúty (napr. podstatou demokracie je vláda ľudu)
- ▶ **differentiation** - stanovenie hraníc pojmu, hlavne vo vzťahu k iným príbuzným pojmom (čo pojem znamená a čo naopak neznamená)
- ▶ atď.